

vrouw. Vervolgens noemt hij de monstergeboorte een wonderteken en verwijst daarbij uitdrukkelijk naar Jesaja 13:10, ‘De sterren en planeten aan de hemel geven geen licht meer’, het schrikwekkende hoofdstuk waarin de profeet breed uitmeet hoe afschuwelijk Gods vlamrende gramschap over de wereld zal uitpakken. Alsof dat nog niet genoeg is, weidt hij tot slot met veel nadruk uit over de hoofdzonden die de wereld op dat moment teisteren: gierigheid, hoogmoed, woeker, schennis, boeverij, enzovoorts. Omdat die zonden niet meer bestraft worden, stuurt God ons wonderlijke tekenen om ons te verschrikken en zo tot bekentenis van onze zonden te brengen en de eeuwige zaligheid te bereiken. In de ogen van de uitgever van het pamflet gebeuren die wondergeboorten dus omdat er een moreel vacuüm was ontstaan. De overheid, kerkelijk dan wel geestelijk, deed haar corrigerende werk niet meer en daarom moest God zelf wel tussenbeide komen. Ook in de ogen van de uitgever waren die wondergeboorten dus wat wij conjunctuurgevoelig zouden noemen. Als de overheid haar werk weer goed doet, is er geen reden meer voor en verdwijnen ze –althans worden ze dan niet meer als wonderlijk opgemerkt. De historicus Ronny Po-chia Hsia heeft die ontwikkeling voor Duitsland ook daadwerkelijk aangetoond. Monstergeboorten werden daar aangedragen als bewijs voor het gelijk van zowel de katholieke als de protestantse religie, maar ze verloren hun betekenis zo gauw de overheid met succes de strijd tegen goddeloosheid en immoreel gedrag aanbond. Het zogenoemde disciplineringsoffensief van de vroegmoderne overheden, vorsten en

stadsbesturen –dat wil zeggen het systematische beleid om de onderhorige bevolking tot een gewenst gedragspatroon te brengen en daar een heldere, binnen het waardepatroon van de gemeenschap zelf begrijpelijke betekenis aan te geven– heeft de fysieke misvormingen dus van hun morele, confessionele, en uiteindelijk ook religieuze boodschap ontdaan en ruimte geschapen voor een medische duiding.⁷³

De tijdingen over wondergeboorten speelden bij de disciplinerende een eigen rol. Omdat zulke verschijnselen als een voorbode van straf werden gezien, beoogden de pamfletten bij de lezer een gedragsverandering teweeg te brengen. Die strafvoorspelling gold natuurlijk heel bijzonder de Zuidelijke Nederlanden, vanwege hun papisterij. Een in 1608 te Haarlem gedrukt rijmpamflet legt haarfijn uit dat Vlaanderen door zijn ‘stinkende sonden’ tot ramspoed is gebracht.⁷⁴ Andere voortekenen wezen eveneens op naderend onheil, zoals de twee wijnranken waaraan een anderhalf el lange baard was gegroeid, die in 1609 in de wijngaard van Hans Willebrantsz te Meycammer [Maikammer] in de Palts werden gevonden. Volgens een Hollands pamflet waren dat voortekenen van de eindtijd met haar afschrikwekkende wonderen.⁷⁵ Maar zonde en straf werden veel vaker uitdrukkelijk op het potentiële lezerspubliek zelf toegepast. Zo kreeg de stomme Friese ziener Michiel Saeckes uit Veenwouden in september 1609 een visioen van kastijding van het land door Gods roede en zwaard, vanwege de zonden van het volk.⁷⁶ Ook in Rotterdam deden zulke interpretaties de ronde. De steeds vrijmoediger cultuuruitingen in de jonge Republiek